

Bisiklet Mucizesi

Meliha İcel¹

ORCID:0000-0001-9150-4164

Yazar: Marc Augé, Çeviren: İnci Uysal
Bisiklet Mucizesi, Özgün Adı: Eloge De La Bicyclette
İstanbul, 2020, Hil Yayınları, 1. Baskı, 80 Sayfa.

Fransız antropolog ve etnolog Marc Augé'nin "Bisiklet Mucizesi" başlıklı eseri Fransızca'da 2008 yılında yayınlanmış, ilk Türkçe çevirisini 2020 yılı Aralık ayında Hil Yayınları yapmıştır. Kitap Mitten Ütopyaya Bisiklet, Yaşanmış Mit, Kriz, Ütopya ve son olarak, Dünyaya Dönüş başlıklı beş bölümden oluşmuştur. Eserde yazarın kendi dünyasında bisikletin öneminden, kentsel krizlere, bisikletin bireye sağladığı bilinç ve özgürlükten, yazarın kurduğu ütopyasında, bisikletin birçok alandaki işlevine yer verdiğine tanık olmaktadır.

"Mitten Ütopyaya Bisiklet" başlıklı ilk bölümde yazar bisikleti kişinin bedeninden ayrı düşünemeyen, fiziksel kapasitesinin ve özgürlüğünün farkına varmasını sağlayan işlevleriyle birlikte, yaşamının bir parçası olarak betimlemektedir. Ayrıca yazarın kentleşme karşısında eleştirel bir tutum sergilediğini görürüz. Örneğin, kentte oluşturulan bölge ve eğlence parklarına kırım sığdırılmaya çalışılmasını eleştirirken, bir tansık (mucize) olarak gördüğü bisikletin kenti yeniden bir serüvenler alanına dönüştürmesini övmektedir. Güncel kentleşme anlayışının odaklandığı kırı bir biçimde yaşatma çabaları olarak bölgesel parkları başarısız bulup, bisikleti bu olumsuzlukların içerisinde insanın doğal yapısına en yakın olan hareketlilik aracı olarak değerlendirmektedir. Bisikletçiliğin Amsterdam ve Kopenhag gibi kentlere uzun süredir çekicilik kattığını dile getirirken, Fransa'da da kent planlamacılarının bisikletin büyümesine inanmaya başlayıp güç ve beceriksizce de olsa buna yö-

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyoloji Programı.

E-mail: melihaicel@icloud.com

idealkent © Kent Araştırmaları Dergisi (*Journal of Urban Studies*)

<http://idealkentdergisi.com>

Geliş Tarihi Received Date:11.4.2022 Kabul Tarihi Accepted Date: 12.7.2022

nelik bir çabalarının olduğundan söz eder. Lyon'da olduğu gibi, Paris'te de orada yaşayanların ve gezmeye gelenlerin kullanımına uygun ücretsiz bisikletler sunmanın, insanların sosyalleşebildikleri ve sokakların yeniden yaşam alanına dönüştüğü bir kent düşlemlerinin başlangıcı olacağını dile getirir.

İkinci bölüm üç ayrı başlık altında ele alınmıştır. Bunlardan ilki "Mit ve Tarih"tir. Yazar burada bisikletin popüler olduğu bir zaman olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasını göstermiş, bu dönemde Avrupa'da güçlü bir işçi sınıfının varlığına ve onların sosyalizme olan inançlarına değinmiştir. Bu tarihsel ortamda bisikleti gösterişsizlerin aracı, bir düş ve kaçış simgesi, o dönemin güçlükleri karşısında geleceğe ilişkin bir umudun simgesi olarak değerlendirmiştir. 1948 ve 1949'daki iki filmde söz etmiştir: İtalyan yeni gerçekçiliğin ilk başyapıtı olan, Vittorio De Sica'nın *Bisiklet Hırsızları* ve Jacques Tati'nin *Bayram Günü* filmleri... Bu filmlerde baş aktör olan bisikletin filmdeki karakterlerin yaşamlarındaki yeri ve önemine değinmiştir. Fransız bir yazar olarak dünyanın en çok izlenen spor karşılaşmalarından olan Fransa Bisiklet Turu'na da eserinde yer vermiş, 1949'da hem İtalya hem de Fransa'da bisiklet turu şampiyonu olan Fausto Coppi'nin dönemin politik düzlemi içerisindeki yerine ve Coppi'nin insanların gözünde nasıl bir mite dönüştüğüne dikkat çekmiştir. Bir mitin doğmasını iki koşula bağlar: ilki, tarihin onu yaşatması, ikincisiyse, insanların onda, yaşadıkları şeylerin ötesine geçen bir formunu bulmasıdır. Bunun uzantısı olarak, savaş öncesinde (1936-1938) bisiklet ve tandemlerin (iki kişilik bisiklet) Fransa yollarını doldurduğu zamanlarda işçilerin birçoğunun işe bisikletle gidip gelmesini, savaş sonrası yıllarda da bisikletin ve bisiklet şampiyonlarının halk arasında kült haline gelmesini normal karşılamaktadır. Fransa Bisiklet Turu bir spor gösterisi olarak ortak bilincin bir parçasını oluşturur ve spor açısından olduğu kadar insanları bir araya getirme işleviyle de önemsenmektedir.

İşyeri ve konutun birbirinden uzaklaşmasının (o dönemde bisiklet işçi sınıfının en önemli ulaşım aracıdır), araba kullanımını gerektirirken, bisikleti spor ve hobi alanına doğru itelediğine değinir. Fransa'nın kuzeyindeki sanayi etkinliklerinin azalmasıyla birlikte Paris-Roubaix eski havasını yitirmiş, 1988'de Bordeaux-Paris yarışı kaldırılmış, Batı Bisiklet Turu gibi bölgesel turlar ömrünü çoktan doldurmuştur. Bütün bunlar Fransa'da bu mitin güçsüzleşmesine neden olurken, Fransızların artık yarışları kazanamamasının da nedeni olarak gösterilmiştir. Yazar çocukluğunu geçirdiği ve bisikletin çok yaygın olarak kullanıldığı Bretonya'dan da kitapta söz etmiştir. İşe gidiş gelişlerin bisikletle yapıldığı bu yerde bu gidiş gelişlerin günleri belirlediğinden söz etmiştir. Yine çocukluğunun geçtiği bu yerde Coppi'ye olan hayranlığının nasıl başladığını, o dönemde öne çıkan diğer bisikletçilere ilişkin görüşlerini

ve duygularını dile getirmiştir. Ardından Fransa Bisiklet Turu'na ilişkin olarak ticari bir görüntü çizdiğine yönelik eleştirisini dile getirerek bu başlığı kapatmıştır.

Augé'nin bu bölümün ikinci alt başlığı olan "Kendini Keşfetmek"te 1930 ve 1950 yılları arasında çocuklar için bisiklet kullanmanın olağanüstü bir özgürlük deneyimi anlamına geldiğini belirterek söze başlamıştır. Çevrilen ilk pedal özerkliğin kazanılması, mükemmel bir kaçamak, elle tutulur bir özgürlük olarak anlamlandırılmıştır. Yine, Bretonya'daki çocukluk anlarına göndermeler yaparak bisikleti ilk pedallamaya başladığında dünyanın kendisi için nasıl büyüdüğünden, kazandığı birkaç kilometrenin kendisine açtığı yeni dünyalardan söz etmiştir. Kendi olanak ve sınırlılıklarını ve kendini disipline etmeyi bisikletle öğrendiğini dile getirmiştir. Yazar bunun gibi birçok destekleyici nitelikteki düşünce ve deneyimlerine kitabında yer vererek bisiklet sürmenin kişideki ben bilincini nasıl geliştirdiği üzerinde durmuştur.

Bu bölümle yer verdiği son alt başlık "Diğerlerini Keşfetmek"tir. Buradaki ana düşünce bisikletçiliğin ben bilincinin yanında, kişilerde biz bilincini nasıl ortaya çıkardığıdır. Yaşlı kimselerin formalarını giyip bisiklet sürerken gerçek amaçlarının formda kalmak değil, çocukluk zevklerini, haylazlıklarını yeniden yaşamak olduğunu, genç kalabilmenin bir yolu olarak bisiklet bindiklerini ileri sürmektedir. Bisikleti Fransız taşrasındaki yaşlıların toplumsal yaşamının önemli bir parçası olarak göstermiştir. Bunun yanında bisikletçiliğin kuşaklararası bir dayanışma, bir iletişim aracı işlevlerine de yer vermiştir. Bisikletçiler arasında en alt düzeyde bile olsa onları diğerlerinden ayıran bir dayanışma biçiminin varlığına dikkat çekmiştir. Örneğin, bugün Paris'teki bisiklet paylaşım uygulaması olan Vélip'i kullanma deneyimi olanların bu deneyime katılmaya çalışanlara nasıl abone olacaklarını büyük bir istekle anlatmasını bu dayanışmanın varlığına iyi bir kanıt olarak göstermiştir. Bu gibi yeni teknolojik uygulamalarda gençlerin yaşlılara oranla daha girişken olduğunu belirtmiştir. Bütün bu etkileşimi yabancılarla kolay iletişim kurulamayan kent yaşamında yeni bir olay olarak göstermiştir. Kişinin kendisini keşfetmesi ve başkalarının varlığını keşfetmesi arasında kusursuz bir bağ olduğu dile getirilmiş ve bu anlamda da bu eserde bisiklet toplusallaşmanın, toplumsal etkileşimin bir aracı olarak karşımıza çıkmıştır.

Kitabın üçüncü "Kriz" başlıklı bölümünün başında bisiklet kentlerin ekolojik geleceğinin korunduğu ütopyik bir kentin, yok olmuş bir işçi sınıfının, sönükleşmiş spor karşılaşmalarının, düşlerimizdeki kentsel yaşamın simgesi; öte yandan, tüketime odaklı toplumsal yaşamın bir özrü olarak betimlenmiştir. "Yıkıntı Halindeki Mit" alt başlığında miti ayakta tutan iki şeyden söz eder: ilki esin verici, görkemli bir zafer ya da bunun tam tersi trajik bir başarı-

sızlık. Şampiyonların Şampiyonu lakabıyla Fausto Coppi ve Dağların Meleği lakabıyla Charly Gaul'ü buna örnek verir. Gaul'un doping anılarına göndermeler yapmış, miti öldüren nedeni de doping kullanımı ve buna bağlı olarak, mitsel kahramanlara olan inancın kırılması, kuşkunun genelleşmesi olarak göstermiştir. Fransa Bisiklet Turu'nun medikalleşmesinin miti yaraladığını düşünmüştür. Sanayi açısından geride kalmış bölgelerdeki genç insanların bisiklet sporunu ekonomik açıdan bir çıkar yol olarak görüp, dopingi de bu mit olarak gördüğü bisiklet sporunda kullanılmasının kaçınılmaz olarak görülüp normalleştirilmesini eleştirmiştir. Tıbbileştirme durumunun, yani bisiklet sporu üzerinde tıbbin etkisinin artırılmasını yazar bir külte dönüşen bisikletin büyüsunü bozduğunu düşünmektedir. Bu durumun şampiyonun görüntüsünü de zedelediğine vurgu yaparak, gerek doping gerekse denetim sırasında kişinin özel alanına girildiği yönünde eleştirisini ortaya koymaktadır.

İzleyen alt başlık "Dünyanın Kentleşmesi: Kayıp Şehrin İzinde"de dünyanın kentleşmesine Herve Le Bras'ın anlatımıyla açıklık getirmiş, bunu metropollerin artması, kentler arasındaki yollar, ırmak ve kıyılar boyunca kentsel olanın kesintisizleşmesi olarak tanımlamıştır. Ona göre her büyük kent etnik, toplumsal, kültürel ve ekonomik çeşitliliği nedeniyle dünyanın bir özetidir. Yarının büyük kentlerinin her türlü ulaşımaya kucak açan, kente giriş çıkışların kolaylıkla sağlanabildiği yerler olmasına yaptığı vurgusuyla Büyük Paris düşünüyü açıklamaya giriş yapmıştır. Teknolojiye erişmiş evlerin ve insanların merkezden uzaklaşması gibi kentin de artık merkezden uzaklaştığını ileri sürmüştür. Burada bisiklete yüklediği can alıcı göreviyse, şu cümlelerle dile getirmiştir: "Kentsel olan her yere yayılıyor ama biz şehri kaybettik, kendimizi de kaybediyoruz. ...şehirleri, şehrin dışına atan hareketi tersine çevirerek insanların kendilerinin ve yaşadıkları yerlerin bilincine yardımcı olmada bisiklet belirleyici bir rol oynar. Yaşadığımız yerlere yeniden odaklanarak kendimize yeniden odaklanabilmemiz için bisiklete ihtiyaç var" (Augé, 2020: 45). Kentteki hareket yeteneğinin yitirilmesine neden olan fiziksel, toplumsal ve düşünsel engelleri kırarak bisiklet aracılığıyla bu hareketliliğin yeniden bir anlam kazanacağına olan inancını da sözlerine eklemiştir.

"Krizden Çıkış?"ta ise bize daha önce sözünü ettiği, Paris sokaklarını dolduran Vélib'e övgülerini sürdürmüştür. Fransızca *velo* (bisiklet) ve *liberte* (özgürlük) sözcüklerinin birleşiminden oluşan uygulamanın bu sözcüklerin hakkını verdiğini belirtir. Vélib' istasyonlarının insana kazandırdığı özgürlükten, bu bisikleti alıp bırakma eyleminin insanlarda yarattığı ortak etiğin birleşiriciliğinden, kadın-erkek bisiklet binicileri için yarattığı eşitlikten söz etmiştir. Ama Vélib'in yararı bunlarla sınırlı değildir. Kullanıcıların bu kiralık bisikletlere olan ilgisi kentin yeniden benimsenmesine olanak tanımıştır. Paris'te

flanörlerin aylak aylak gezen kişiler yerine bisikletle gezenler olarak yeniden canlanması, kentnin görülmeye değer yerlerinin dolaysız olarak (bir kameraya ya da bir fotoğraf makinesine gereksinim duymaksızın) gezilmesine olanak sağlanması ve değişmez yollar yerine birkaç pedalla kentnin her yerine ulaşma özgürlüğü sağlanmasının altı önemle çizmiştir. Bu durum otobüs, metro, tramvay, vb. toplu taşıma araçlarının kent deneyimini ne denli kısıtladığına ilişkin bir karşılaştırma için de önemli bir ölçüt oluşturmuştur. Bunun yanında, bisikletçilik deneyiminin içinde barındırdığı tehlikelere de değinmeden edememiş ve otomobil sürücüleriyle, bisiklet kullanıcıları arasındaki çatışma olasılığına dikkat çekmiştir. Bu bisiklet paylaşım programlarının başarısını insanların bu bisikletleri kullanıp iş, alışveriş, vb. etkinliklerine erişmede yarattığı kolaylıkla açıklamış ve kimsenin otomobil trafiğinden, otomobil sürücülerinin sabrının sınırlarından korkmadan her yerde bisiklet yollarının bulunduğu bir noktada gerçek anlamını kazanacağını ileri sürmüştür. Paris kentinde 2000 yılı sonrasındaki bisiklet kazası istatistiklerine yer vermiş ve yine, bisiklet yollarının güncel durumuna yönelik değerlendirmelerde bulunarak bu bölümü sonlandırmıştır.

Dördüncü bölüm olan “Ütopya” da yazar “Büyük Paris Hayali” kurmuştur. Bisikletin gelişimiyle birlikte yaşanan coğrafyanın değiştiğini ve coğrafyanın değişmesiyle birlikte, toplumsal yaşamın değiştiğini, bu değişimin de bisikletten geçtiği bir kent düşünür kurmuştur. Bu kitabın ana düşüncesini bütünüyle destekleyen bir ütopya’dır. Kentteki hareketliliğin düzeldiği, araç trafiğinin kent merkezinden çıkarıldığı, yayalara, bisikletlilere önceliğin tanındığı ve kentnin gerçekten yaşanma olanağı bulunduğu ideal bir kent tasarımıyla karşımıza çıkmıştır. “Genç Dünya” başlığı altında bisikletçilikte bir dönem var olan, cinsiyetçi tutuma büyük bir eleştiri getirmiş ve bisikleti kız çocuklarını özgürleştiren bir nesne olarak değerlendirmiştir. Fransa taşrasından başlayıp, önce Paris’e, ardından küresel ölçüğe doğru ilerlediği rotasında yazar bisikletin, daha ideal, daha özgür bir kentsel mekân deneyimi sunacağına ilişkin ütopyasında, köktendinci, ahlaksal ve cinsiyetçi tutumların çok çarpıcı eleştirel bir çözümlemesini yapar. Onun ütopyasında, bisikleti, kız çocuklarının bacaklarını iyi yana ayırıp bilmelerinin engellenmeye çalışıldığı “şeytanın aracı” olarak tanımlayan köktendincilerin, yine bisiklet karşısında geri çekildiklerine tanıklık ederiz.

Son bölüm olan “Dünyaya Dönüş”te bisiklet sürmenin kişisel etkilerine vurgu yapmaktadır. Kişilerin edilgen yaşam biçimlerinin, bisiklete oturdukları anda etkinlik kazandığına, kişinin kendi sorumluluğunu ve kimlik bilincini yeniden ele aldığına değinmiştir. Yaşamı değiştirmenin bisikletçilikle olanaklı

olacağına ilişkin umudu ve bisikletiliği hümanizmle eşdeğer grdğnn vurgulamasıyla eserini bitirmiştir.

Auge bu kitabıyla Paris kentinde fiziki ve sosyal hareketlilikte gördüğü sorulara, tansık olarak tanımladığı bisiklet üzerinden yoğun bir çözümlleme ile karşımıza çıkar. Öyle ki Paris kentinde sürdürülebilir bir kentsel hareketliliğin yoğun bir beklentisi içerisinde gibidir. Okurlara bisikletin kentteki hareketliliği değiştirmesiyle birlikte başka neleri değiştirebileceğini düşündürme-ye çalışmıştır. Kentsel hareketliliği fiziki, cinsel, toplumsallaşma, bireyselleşme, eşitlik ve kimlik bilinci temelli birçok yönüyle ele alır. Bütün eser boyunca kentsel hareketliliği kentteki en önemli ortaklaşma alanlarının içinde sayar. Araç odaklı olan kentsel hareketliliğin, kent içerisinde yarattığı sorunlara karşı, bisikleti bir tansık olarak hem kentin işlevsel kullanımı hem de insanı özgürleştiren bir simge olarak ortaya koyar.

Auge'nin eserinde, bisikleti yalnızca bir simge olarak okuduğumuzda ortaya çıkan anlatı ideal bir kent tasarımı ortaya koymasından ok kapsamlı ve açıklayıcıdır. Kentsel meknların deneyimi bisiklet simgesi üzerinden, yaşamın her alanında (din, siyaset, ahlak, cinsiyet, teknoloji, ekonomi, yapılı evre, vb) ok gerçekçi ve tutarlı bir biçimde betimlenmiştir. İçin ilgi çekici yanısıra, Paris'in bugünkü belediye başkanı Anne Hidalgo'nun çevreci politikalar adı altında bisikletiliğe yönelik izlediği politikalara baktığımızda, rneğin, Paris'te fosil yakıtlı araçların azaltılmasına yönelik girişimleri, otoparkların azaltılması, araba yollarının bisiklet ya da yaya yollarına evrilmesi, Paris'te hava kirliliğini azaltmak adına hız sınırlamalarının getirilmesi, 2026'ya kadar Paris'i tam bir bisiklet kenti yapmak amacıyla tren ve metro istasyonlarına yakın yüz bin yeni bisiklet otoparkı yapma girişimleri gibi, Auge'nin Büyük Paris Hayali artık bir topya olmaktan çıkmış gerçeğe dnşmştir.

Sonuç olarak, Bisiklet Mucizesi bisiklete olan bakış açılarını çeşitlendirme çabasıyla geçmişle gelecek arasında bağlantı kuran bir eserdir. Belki yanından öylece geçip gittiğimiz, kk bir demir yığınınun kent yaşamında ne denli bir etki alanı, bir değişim yaratabileceğini görmemiz açısından da ufuk açıcı bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça / References

Auge, M. (2020), *Bisiklet Mucizesi*, (İ. Uysal, ev.). İstanbul: Hill Yayıncılık.